

EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ A ORAȘULUI DOROHOI (1864-1916) – (I)[□]

Secolul al XIX-lea și îndeosebi a doua sa jumătate continuă să rămână secolul decisiv în modernizarea, individualizarea și europenizarea societății românești. Reformele lui Cuza, Constituția din 1866, dobândirea independenței de stat, act de mare curaj politic, proclamat la 9 Mai 1877, apariția partidelor politice moderne, guvernele create de acestea, Parlamentul și activitatea legislativă a celor două Camere ale sale, manifestarea practică a atribuțiilor monarhiei, întrunirile politice, presa politică, regimul politic liberal, progresele în domeniul sănătății, transporturilor, îndeosebi feroviar, toate acestea și nu numai au contribuit la modificarea structurală a societății românești în substanța sa interioară, la progresul acestei lumi libere, lume în care statul a rămas instrumentul principal al modernizării, substanțial implicat în construirea noilor structuri legislative, economice și sociale.

Procesul atotcuprinzător de înnoire a societății românești, încheierea primei etape a revoluției industriale la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, consolidarea națiunii și formarea unei infrastructuri capitaliste se reflectă vizibil și în creșterea numerică a populației, apariția unor clase sociale noi, modificarea structurii acesteia. Populația Principatelor a înregistrat în 1859-1860, când s-au efectuat primele recensăminte, atât la sud cât și la nord de Milcov, un număr de 3.864.848 locuitori¹. La același recensământ, județul Dorohoi avea 103.671 locuitori, din care români 91.827, evrei 11.052, germani 339, armeni 75, țigani 218, greci 27, ruși 123 și unguri 10². Orașul Dorohoi avea 6049 locuitori, din care 3045 bărbați și 3004 femei. Structura populației Dorohoiului, după același recensământ era următoarea: românii cu 2944 suflete reprezentau 48,66% din populația orașului, o majoritate la limită urmată îndeaproape de evrei cu 2933 suflete, reprezentând 48,48% din populația orașului și supușii străini 172, reprezentând 2,84 %³.

În 1859, după numărul locuitorilor, orașul Dorohoi se clasifica în rândul orașelor mijlocii din Moldova, alături de Tecuci, Tg. Neamț, Tg. Ocna, Bacău, Fălțiceni și Focșani⁴. Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, orașul înregistrează o creștere rapidă a populației de la 1480 suflete în 1803⁵ la 6049 suflete în 1859, o creștere de 309%, în a doua jumătate a secolului menționat, creșterea populației se reduce substanțial, făcând loc unei evoluții lente și contradictorii. În perioada anterioară anului 1859, sporul natural a fost mai mic iar creșterea populației se datorează îndeosebi elementului migrator. Peste 40 de ani, în 1899 au fost recenzați la Dorohoi 12.690 locuitori⁶ o creștere de doar 110%, aproximativ o treime față de perioada anilor 1803-1859. Această situație este caracteristică tuturor orașelor din Moldova, fenomenul fiind oarecum atipic, rar întâlnit pe glob, deoarece în statele vest europene tocmai în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se înregistrează cea mai puternică creștere a populației. Doar în Serbia, Polonia și Ungaria, în statele central estice europene există o asemenea similitudine⁷.

[□] Partea a II-a a contribuției va apare în numărul următor al AMS – Botoșani.

¹ L. Colescu, *Analiza rezultatelor recensământului general al populației României de la 1899*, București, 1944, p. 29. Numărul locuitorilor nu este identic în toate sursele. *Breviar statistique* – revista Institutului central de Statistică, București, 1940, dă cifra de 3917541 locuitori; Dan Berindei în *Evoluția societății și a economiei în statele românești (1848-1877)*, din *Istoria românilor*, vol. VII, Tom I, p. 595 menționează un număr de 4 424 961 de locuitori.

² Din *lucrările statistice a Moldovei, Cap. II Populațiunea pe 1859 și 1860*, pp. 126 – 127.

³ *Ibidem*, pp. 92-93; 108-109.

⁴ Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova 1800-1859*, Iași, 1977, p. 33.

⁵ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. III, Iași, 1886, pp. 300-308.

⁶ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...*, p. 5.

⁷ Alexandru Ungureanu, *Orașele din Moldova. Studiu de geografie economică*, București, 1980, p. 85.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, natalitatea în Moldova este de 42 (la mia de locuitori) iar mortalitatea se reduce treptat până la valori medii de 36⁸ (la mia de locuitori), înregistrându-se un spor natural de 6 persoane (la mia de locuitori), datorită îndeosebi îmbunătățirii stării sanitare a populației. În aceste condiții, sporul natural contribuie la creșterea populației, elementul migrator fiind mai puțin însemnat, fapt confirmat și de reducerea populației flotante. După 1859, prima înregistrare a populației târgului Dorohoi se realizează în 1864. La acea dată în Dorohoi sunt înregistrate 900 de case și 1400 de familii⁹. Folosind indicele de calcul 5, număr mediu de suflete pe o familie, rezultă că la acea dată Dorohoiul avea 7000 de locuitori, cu 951 de locuitori mai mult, comparativ cu 1859, o creștere procentuală de 13,58%, cu o medie de 191,2 persoane pe an, medie destul de mare pentru acele timpuri. În 1864 s-au născut la Dorohoi 119 copii de evrei, 75 de bărbați și 44 de femei, s-au întemeiat 18 familii și au decedat 99 persoane, 63 de bărbați și 36 femei, înregistrându-se în rândul acestei etnii un spor natural de 20 de persoane¹⁰. În același an, la cele două biserici din Dorohoi, Biserica Sf. Neculai și Biserica Adormirii, s-au consemnat 22 de căsătorii, au fost botezați 159 de copii și s-au înregistrat 154 de persoane decedate, cele mai multe decese, 34 de persoane, înregistrându-se în lunile februarie – martie 1864. Sporul natural în rândul populației ortodoxe fiind doar de 4 persoane, foarte mic comparativ cu cel al populației evreiești¹¹. Comparativ cu 1864 când s-au înregistrat 278 de nașteri, în anul următor numărul nașterilor a fost de doar 165, mai puțin cu 113 față de anul precedent. Din totalul nașterilor 109 (58,91%) copii sunt evrei. Numărul deceselor este foarte mare, 281 înregistrându-se în consecință un spor natural negativ de 116 persoane. Din totalul deceselor 124 (44,12%) provin din rândul populației evreiești.

În anul 1865 s-au născut la Dorohoi 165 de copii, din care 109 evrei (58,91%), au fost înregistrate 39 de căsătorii și 281 de decese, din care 124 din rândul populației evreiești, 44,12%¹². Din anul 1866, Mihail Kogălniceanu, ministru de Interne la acea dată, dispune măsuri pentru îmbunătățirea activității Oficiului Statistic, ținerea evidenței registrelor de stare civilă și publicarea Anuarelor statistice pe 1866 și anii următori. Abordând o nouă deschidere spre Europa, în 1868, o delegație a guvernului României a participat la cel de-al 7-lea Congres internațional de statistică de la Haga iar ministrul Mihail Kogălniceanu întocmește un prim proiect de lege a Oficiului Statistic român. Analele statistice realizate la acea dată prezintă sumar situația județelor, populația, învățământul, sănătatea și administrația. Despre orașul Dorohoi informațiile sunt însă extrem de sumare pentru anul 1866, consemnându-se doar că „s-au adus îmbunătățiri iluminatului, serviciului siguranței contra neorânduinelilor și incendiilor, s-au reparat bisericile și spitalul”¹³. La 1866 Dorohoiul avea 8364 locuitori¹⁴.

În 1872, apărea la tipografia statului din București, *Dicționarul topografic și statistic al României*. Informațiile despre populația orașului Dorohoi sunt diferite și contradictorii. Județul Dorohoi, care era amplasat în rândul județelor „de câmpu”, cuprindea 6 plase, 3 comune urbane și 64 comune rurale, cu o populație de 121.745 de locuitori. Dorohoiul, comună urbană, reședința plasei Coșula, avea 8500 de locuitori, Mihăileni, 593 de locuitori și Hertza, tot comună urbană, 3400 de locuitori¹⁵. Reluând prezentarea târgului, în același dicționar se menționează succint „Dorohoi comună urbană așezată lângă râul Jijia, are 10.000 de locuitori

⁸ L. Colescu, *op. cit.*, p. 35.

⁹ *Indicele comunelor României după noua organizare a Legii comunale*, București, 1865, pp. 33-35.

¹⁰ Arhivele Statului Botoșani, Fond Pref. jud. Dorohoi, Ds. 9/1864, f. 25.

¹¹ Arhivele Statului Botoșani, Fond Pref. jud. Dorohoi, Ds. 31/1864, f. 15.

¹² Arhivele Statului Botoșani, Fond Pref. Jud. Dorohoi, Ds. 61/1864, f. 49, f. 122, ff. 184-186.

¹³ *Expunere despre situația principatului României de la 16 nov. 1868 la 15 nov. 1869*, București, Imprimeria Statului, 1869, p. 176.

¹⁴ Ioan Petrescu, *Analele statistice pentru cunoștința României*, București, 1867, p. 24.

¹⁵ Dimitrie Frunzescu, *op.cit.*, p. XXXVII.

din care ¼ evrei”¹⁶. Pentru un oraș de mărimea Dorohoiului, diferența de 1500 de locuitori din cele două mențiuni este desigur derutantă și apreciem că numărul de 8500 de locuitori, menționat în contextul prezentării individuale și a celorlalte comune urbane Mihăileni și Herța, este cel corect. Luând ca cifră de comparație această mențiune, constatăm un spor probabil de populație între 1864 și 1872 de 1500 suflete, o creștere medie cu 187,5 persoane anual, medie apropiată de cea a anilor 1859-1899. Sporul de populație prin creșterea natalității și scăderea mortalității se înregistrează de asemenea la nivelul întregii țări. Între 1867-1871 s-au înregistrat următoarele excedente: 1867- 27.181 persoane, 1868-34135 persoane; 1869 – 41371 persoane, 1870 – 35589 persoane și în 1871 – 30434 persoane¹⁷. Sporul de populație după 1864 a fost asigurat și prin imigrări. În anul 1864 excedentul intrărilor față de ieșirile din țară au fost de 24398 persoane, iar în 1865 de 23813 persoane. Pentru deceniul următor au fost înregistrate anual un minim de 20000 persoane imigrate și pe această cale populația României a crescut anual cu 4-5 persoane la 1000 de locuitori¹⁸.

Majoritatea imigranților provin din zonele învecinate statului român. După Ioan Ghica, jumătate dintre imigranți erau români din Transilvania, Bucovina și Basarabia; un sfert îl reprezintă evreii pătrunși prin Moldova și un ultim sfert, secuii și sașii trecuți din Austria și Ungaria în România¹⁹. Creșterile de populație între 1864-1884, când are loc un nou recensământ al populației, n-au fost permanente. În anii 1870-1875 populația a scăzut îndeosebi din cauza anilor secetoși și a recoltelor slabe din 1873 și 1874²⁰. În 1875 în orașul Dorohoi s-au născut 358 de suflete din care 160 creștini, 198 de alte religii (evrei majoritatea) și s-au înregistrat 294 decese din care 186 creștini și 82 alte religii. Sporul natural a fost de 64 persoane, dar de remarcat că în rândul creștinilor acest spor a fost negativ – 26 persoane (160 născuți la 186 decese), în timp ce la evrei sporul a fost de 90 persoane. Cauzele acestei situații sunt legate de mortalitatea foarte mare în rândul familiilor de creștini, 23%, iar natalitatea de 20%; mortalitate datorată lipsei condițiilor de igienă, sărăciei și lipsei de educație sanitară a populației ortodoxe, altfel spus – nivelul scăzut al civilizației. De altfel la o populație de 7500 locuitori în 1877 era doar un singur medic plătit cu 350 lei pe lună și două moașe. Situația aceasta îl determină pe primarul Vasile Calcântaur să subscrie cu umor negru în “Expunerea de motive a bugetului de venituri și cheltuieli pe 1877” că „ocupându-mă de mișcarea populațiunii și pe acest teren n-am voit să vă arăt decât că populațiunea creștină merge scăzând în raport cu populațiunea care aparține altor religii ce merge crescând”²¹. Aceasta pentru că, în timp ce numărul creștinilor dorohoieni era de 3185 suflete, din totalul de 7500 locuitori, numărul evreilor din Dorohoi era de 4315 suflete, cu 1130 suflete mai mult. Evreii la 1877 reprezentau 61,6% din populația Dorohoiului²².

Din anul 1884, recensămintele populației se desfășoară după Legea fiscală din 10 martie 1882, încercându-se aplicarea unor criterii moderne de recensare, specificându-se pe lângă numărul locuitorilor și sexul, starea civilă, naționalitatea, religia, ocupația. Făcându-se însă un recensământ al populației după o lege fiscală, rezultatele acestuia au fost deseori contestate de multe consilii locale. Îndeosebi în comunele urbane, capitale de județ, constatând greșelile, consiliile comunale anulează rezultatele recensământului și numărul locuitorilor se stabilește prin votul Consiliilor comunale, număr nu neapărat cel exact²³. Recensămintele din 1884 și 1889 au demonstrat că numărarea populației nu trebuie să aibă nici o legătură cu recensămintele contribuabililor, pentru că teama de impunere fiscală face pe locuitori să se

¹⁶ *Ibidem*, p. 173. Numărul de 10.000 locuitori pentru Dorohoi mai apare și la p. XVI.

¹⁷ M.G. Obedeanu, *La Roumanie economie d'apres les donnees les plus recents*, Paris, 1876, pp. 398-399, 401-402.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 400-401.

¹⁹ Ion Ghica, *Scrieri economice*, Edit. Vennerca, I, București, 1932, p. 78.

²⁰ Keith Hitchins, *Desăvârșirea națiunii române în Istoria României, volum colectiv*, Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Serban Papacostea și Pompiliu Teodor, Edit. Corint, București, 2004, p. 324.

²¹ Primăria urbei Dorohoi, *Bugetul de venituri și cheltuieli pe 1877, Dorohoi*, Tipografia Ilie G. Racliș, P. III-IV.

²² *Ibidem*, pp. 400-401.

²³ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...* p. 10.

ascundă și să denatureze datele. Din declarațiile agenților recenzori de la Dorohoi și nu numai rezultă că la aceste recensăminte populația se ascundea prin beciuri, pleca din oraș, fugea de la o casă la alta, copiii se băgau sub pat de frica impunerii. Chiar dacă autoritățile încearcă să corecteze situațiile, efectele sunt, pe mai departe, rezultate discutabile și sigur greșite²⁴.

La recensământul din 1884, la Dorohoi au fost înregistrate din aceleași motive menționate anterior doar 7344 persoane. Numărul acestora este însă contestat chiar de prefectul județului de la acea dată, George Cantazzi, care își exprimă de altfel nemulțumirea și neîncrederea față de această situație într-o adresă, din 15 septembrie 1885, către primăria urbei Dorohoi. „Cu toate că din lucrările ultimului recensământ rezultă numai cifra de 7344 suflete, însă aceasta este inexactă – afirmă adresa prefectului – pentru că mai mulți evrei se găsesc absenți în oraș, care de obicei șed câte 4 și 5 familii într-o casă, iar când se informează că se face recensământul se fac nevăzuți până la terminarea lucrărilor comisiunii sau se înscrie numai unul din ei în cap de familie. Astfel veți binevoi a cunoaște că cifra arătată de 7344 suflete este greșită” – conchide adresa prefectului, nemulțumit de numărul mic al contribuabililor din Dorohoi. În consecință, prefectul apreciază în aceeași adresă că „populațiunea orașului Dorohoi este cunoscută între 12000 până la 14000 de suflete”²⁵. Prefectul dispune un nou recensământ al populației, luând măsuri pregătitoare adecvate de inventariere a străzilor și renumerotare a caselor locuite și locurilor îngrădite. Tabloul statistic întocmit de primărie înregistrează 26 de străzi cu 1440 case locuite și 99 locuri îngrădite, cele mai importante străzi fiind strada Națională cu 281 case, străzile Olarilor, Școlilor și Jijia cu 75 de case și strada Meseriașilor cu 74 de case. Majoritatea caselor sunt acoperite cu șindilă și paie, având un singur nivel, doar 6 case având 2 nivele²⁶.

La recensământul din 1885 care s-a desfășurat la Dorohoi între 3 mai și 30 iunie, au fost recenzați 14.500 locuitori, din care 7500 evrei și 7000 români²⁷. Numărul locuitorilor menționați este desigur greșit, întrucât în urmă cu 8 ani, la 1877 fuseseră înregistrați 7500 de locuitori. Dublarea populației într-o perioadă atât de scurtă nu se justifică, documentele vremii neînregistrând schimbări semnificative în domeniul mișcării populației la nivelul județului pentru această perioadă. Deci cifra de 14500 locuitori pentru 1885 este greșită²⁸. Numărul probabil a fost de 11500 locuitori. În anul 1888, după evidențele de stare civilă a Primăriei, numărul total al locuitorilor era de 12.035 suflete²⁹, din care:

1. Capi de familie: însurați – 2100;
neînsurați – 500;
văduvi – 460;
2. Femei: măritate – 2100;
nemăritate – 600;
vădane – 56;
3. Copii: de sex masculin – 2970;
de sex feminin – 2790;

Din 12.035 locuitori, 5760 sunt copii, fapt ce demonstrează că la acea dată, aproape jumătate din populația Dorohoiului era o populație extrem de tânără. Hrana obișnuită a locuitorilor era formată din porumb, cartofi, fasole, mazăre, bob, carne și pâine. În ceea ce privește ocupațiile locuitorilor, dintr-o situație din 28 august 1885 trimisă de Primăria Dorohoi, Ministerului Lucrărilor Publice și cuprinzând numele și prenumele fabricanților, exportatorilor, comercianților și meseriașilor din urbe, rezultă că la acea dată în Dorohoi erau 3 brânzari producători numai de caș și brânză, 2 pescari care făceau negoț numai cu pește proaspăt, 4

²⁴ Arhivele Statului Botoșani, Fond Pref. Jud. Dorohoi, Ds. 22/1884, f. 79.

²⁵ Arhivele Statului Botoșani, Primăria orașului Dorohoi, Ds. 2/1885, f. 165.

²⁶ Arhivele Statului Botoșani, Fond Primăria orașului Dorohoi, Ds. 2/1885, f. 193.

²⁷ Nicu Filipescu Dubău, *Dicționarul geografic al județului Dorohoi*, București, 1890, p. 120.

²⁸ Din păcate această cifră va fi reluată și de I.G. Lahovari în *Marele Dicționar Geografic al României*, București, pp. 208-210.

²⁹ Arhivele Statului Botoșani, Fond Primăria orașului Dorohoi, Ds. 60/1888, ff. 7, 14.

negustori de grâne și 4 negustori de făină toți evrei, 3 Țetari, 17 crășmari, din care 15 erau evrei, 1 negustor de apă distilată, 1 fabricant de produse farmaceutice, farmacistul Franciscu Ibaque- primul farmacist din Dorohoi, 1 fabricant lumânări de seu, 3 fabricanți lumânări de ceară, 2 fabricanți de săpun, toți evrei, 1 tăbăcar, 2 curelari și șalari, 3 blănari, 14 cojocari, 5 negustori de lână, 3 boiengii, 4 croitori pentru bărbați și 5 croitori pentru dame, 19 legători de cărți, 9 rotari și dulgheri, 1 strungar, 3 fabricanți de mobilă, 1 olar, 1 argintar, 1 ceasornicar, 3 tinichigii, 2 tabaci, un total de 27 activități diverse cuprinzând un număr de 94 persoane. Din totalul menționat 82 de persoane, 87,23% sunt evrei și doar 12 meseriași români pe care-i regăsim majoritatea în rândul rotarilor, dulgherilor și brânzarilor, meserii mai puțin pretențioase, care presupun un efort fizic mai mare și sunt mai puțin plătite.

Populația evreiască controlează comerțul, impunând un monopol al prețurilor minime pentru produsele cumpărate de la țărani și un monopol al prețurilor maxime pentru produsele vândute. Pentru prima dată este înregistrată la Dorohoi o moară mecanică care funcționa cu un motor de vapor, fiind proprietatea unui evreu, Loil Herș Zoler³⁰. În *Nomenclatorul de meserii*, ca semn al tendințelor spre modernizare a orașului, apar meserii noi cum ar fi: fabricanți de produse farmaceutice, legători de cărți, ceasornicari, strungari și cel puțin 1 mecanic la moara mecanică. Dorohoiul continuă să rămână un oraș locuit și controlat cel puțin economic de evrei, un oraș pentru care funcția comercială continuă să fie vitală.

În același *Dicționar geografic al județului Dorohoi*, se prezintă și situația populației orașului Dorohoi, din anul 1890³¹. Conform datelor menționate, la 1890, Dorohoiul avea 9313 locuitori, din care 4637 bărbați și 4676 femei, numărul femeilor fiind cu 40 suflete mai mare decât cel al bărbaților. După starea civilă existau 29 de divorțați, 190 văduvi și văduve, 3246 persoane căsătorite și 5848 necăsătorite. După instrucțiune, numai 1884 de persoane erau știutoare de carte iar 7429 erau persoane analfabete. Procentul știutorilor de carte era de 25,36%, un sfert din populația orașului, iar situația se consemna la exact 20 de ani de la adoptarea Legii instrucțiunii publice din perioada domniei lui A.I.I. Cuza. În ceea ce privește structura confesională, populația de religie ortodoxă era în număr de 4483 persoane, reprezentând 48,13% din total, cea de religie mozaică era de 4432, reprezentând 47,58%, diferența reprezentând-o catolicii cu 348 de persoane, protestanți 17 persoane, gregorienii 11 persoane, lipovenii 22 persoane.

După naționalitate, populația evreiască era de 4332 locuitori, reprezentând 47,44% din totalul populației orașului, formează o ușoară majoritate, pe locul al doilea populația de naționalitate română cu 4152 persoane, reprezentând 44,58%, restul fiind ruși, 312 persoane, lipovenii 22 persoane, armenii 17 persoane, italienii 1 persoană și nemți 477 persoane³². Ocupațiile la care se dedau locuitorii sunt profesiunile liberale, comerțul în diferite ramuri, industria în diferite specialități iar în mare parte locuitorii practică agricultura și îndeosebi viticultura³³.

La Dorohoi se afla reședința Prefecturii, a Consiliului Județean, Tribunalului, Casieriei generală, Judecătoria de ocol, Serviciul percepției, Corpul tehnic al județului, reședințele protoereului, a medicului primar al județului, al veterinarului județului, Consiliul de igienă, biroul de poștă-telegraf și un Stabiliment penitenciar. Comuna era condusă de un primar, doi ajutor de primar, ordinea publică fiind asigurată de un polițai, 3 comisari, 3 subcomisari și 32 de sergenți. Serviciul pompierilor cuprindea 12 soldați conduși de un sergent-major, iar supravegherea zonei se făcea dintr-un foișor de lemn înalt, pentru observare. La capătul liniei ferate, în partea de nord a orașului, Leorda-Dorohoi, dată în folosință la 15 decembrie 1888, funcționa un stabiliment de băi sistematice, alimentat cu apă sulfuroasă din izvoarele Ezerului. Acest stabiliment a fost înființat în anul 1869³⁴.

³⁰ Arhivele Statului Botoșani, Primăria orașului Dorohoi, Ds. 33/1885, ff. 6-9.

³¹ Nicu Filipescu Dubău, *op. cit.*, p. 120.

³² George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, București, 1900, vol. III, pp. 209-210. De altfel datele sunt preluate *ad literam* din *Dicționarul geografic al județului Dorohoi* al lui N. Filipescu Dubău.

³³ N. Filipescu Dubău, *Dicționarul...*, p. 120.

³⁴ Ministerul de Interne, *Expunere despre situația Principatului România*, București, 1869, p. 175.

În oraș se găseau ateliere de sticlărie, rotărie, brutărie, caretășie, lăcătușărie, ferărie, hamurărie, tinichigerie, căldărărie, croitorie, cizmărie, blănărie, jocărie, magazie de coloniale, băuturi, manufacturale, depozit de făină, ferărie, lemnărie, două dublării, o lăcătușărie, 4 mori de cai, o moară mare de abur după cel mai nou sistem, proprietatea evreului Herșcu Zoller, având un motor de 180 C.P. și care macină săptămânal 1000 mirte sau 2155 hectolitri de grâu, în valoare de 500000 lei, cea mai mare investiție din Dorohoi. Moara fondată în anul 1869, produce făină de grâu de 7 calități și în 1910 va ajunge în proprietatea marilor arendași din zona Moldovei, frații M.C. Fischer³⁵. De asemeni se mai aflau: o cofetărie și o dulcetărie, o fabrică pentru apă gazoasă ce folosea apa din izvorul Ezerului, o tipografie bine asortată, proprietatea lui I.G. Racliș, chiar și o "farmacie completă". Evreii aveau și un feredu, proprietatea comunității³⁶. Ziua de târg era marțea, iar anual între 12-24 iunie pe șesul dintre Jijia și Buhai se organiza iarmarocul Dorohoiului, unde veneau oameni din toată zona Moldovei. Alimentarea cu apă se făcea din fântânile cu apă sălcie, folosindu-se sacaua³⁷.

În anul 1888, în Dorohoi, după cum am menționat, au fost înregistrați 12.035 locuitori, pentru ca doar peste doi ani mai târziu, în 1890, populația înregistrată să fie de 9313 locuitori, cu un minus de 2722 locuitori. Cauzele se pot regăsi în procesul de migrațiune a populației evreiești spre zonele din sudul țării, mai prospere și deci mai atractive dar și în mortalitatea destul de ridicată provocată poate și de „băuturile falsificate provenite din cantitatea de peste 400.000 litri ce se debitează actualmente în cele 324 crășme semănate în județ pe la toate răspântiile și care joacă un rol de căpetenie în provocarea fenomenului aici semnalat, scăderea populației”³⁸. Legat de crășme trebuie menționată precizarea prefectului din expunerea menționată anterior conform căreia "crășmarii sunt aproape în exclusivitate străini, cea mai mare parte evrei stabiliți în cele mai depărtate comune"³⁹. Îngrijorat de această situație, același raportor menționa: „Nu vom înceta dar de a repeta dorința exprimată anul trecut, când ziceam că cauzele scăderii precipitate – putem zice chiar progresive – în sporul anual al populației județului nostru merită a fi conștiincios studiate de oameni nu numai competenți, ci, și pătrunși de adevărata iubire de patrie spre a putea recurge din timp la realizarea măsurilor ce se vor dovedi reclamate de gravitatea unui pericol atât de îngrijorător scăderea dramatică a populației”⁴⁰. La cauzele menționate trebuie adăugate lipsa unităților medicale și a personalului calificat din sistem. La o populație de 137576 locuitori ai județului Dorohoi exista doar un spital județean cu 40 paturi, ceea ce revine la un pat de spital, 3439, 4 locuitori.

B. RECENSĂMÂNTUL DIN ANUL 1899

I. Dinamica și numărul populației orașului

În 1899, între 1 și 10 decembrie, după măsuri pregătitoare deosebite, dar tot pe baza Legii fiscale din 1882, se desfășoară un nou recensământ al populației la care participă 12.000 agenți cenzeni, din care 9500 pentru cele 2908 comune rurale și 2500 pentru comunele urbane⁴¹. Acest recensământ reprezintă o etapă importantă în istoria statisticii românești. Până la această dată, recensămintele populației erau simple catagrafii fiscale întocmite de organele fiscale din 5 în 5 ani. Și recensământul din 1899 a fost socotit tot un recensământ fiscal dar interpretarea datelor de L. Colescu, șeful Serviciului statisticii generale din România de la acea dată, a transformat lucrarea recensământului fiscal, dându-i o semnificație statistică, iar

³⁵ Camera de Comerț și Industrie, București, *Anuarul General al României – 1910*, p. 11.

³⁶ G.I. Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al României*, București, 1900, pp. 208-210.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Expunerea situației județului Dorohoi din 15 oct. 1990* prezentată de George Micali, președintele Comitetului permanent al județului Dorohoi, p. 6.

³⁹ Arhivele Statului Botoșani, *Expunerea situației județului Dorohoi pe anul 1890*, Dorohoi, Tipografia I.L. Bercovici, 1890, p. 5.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁴¹ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...*, p. 14.

rezultatele acestei analize să poată ține loc unui recensământ general veritabil⁴². Formularele și instrucțiunile de recensământ sunt întocmite de Ministerul Finanțelor care, pentru prima dată, solicită și sprijinul Serviciului statisticii generale. Recensământul trebuia realizat cât mai aproape de realitate și pentru că numeroase legi elaborate în acea perioadă luau ca bază de calcul numărul locuitorilor din comune urbane și rurale. Astfel, Legea învățământului primar fixează leafa personalului didactic din orașe după numărul locuitorilor; dispoziții similare se găseau în Legea comunală, în legile militare, în legile de organizare judecătorească care se întemeiau pe numărul locuitorilor.

Cele șase comisii de recensământ din urbea Dorohoiului, formate fiecare din 2 persoane reprezentând comuna și statul vor reinventaria toate străzile din oraș și numărul caselor pe fiecare stradă. Din comisiile de recensământ au făcut parte Gheorghe Țintu, Dumitru Grigoriu, Alexandru Păun, Mihai Climescu, H. Grigoriu și D. Alexandrescu, agenți comunali și Leon Dohotaru, George Cuparencu, Dumitru Vasilache, agenți fiscali, subcomisarii Vasile Mintici, S. Sevincu și comisarul P. Bacus - reprezentanți ai statului. Lucrarea de numerotare a caselor s-a realizat până la 1 septembrie 1899 și avea să înlesnească mult operațiunea recensământului și controlul lucrărilor de centralizare a datelor pe oraș.

A doua măsură luată de Ministerul de Finanțe și Serviciul Statistici Generale a fost de pregătire a formularelor și instrucțiunilor pentru agenții recenzori. Au fost inventariate 120 de străzi, cele mai importante fiind strada I.C. Brătianu – 178 de case, strada Națională – 141 de case, strada Carmen Silva și Jijia – cu 115, respectiv 104 case. Într-o perioadă de 14 ani, trama stradală a Dorohoiului a crescut cu 96 de străzi, de la 26 străzi inventariate la recensământul din 1885, la 120 la recensământul din 1899. Iubitori și probabil cunoscători de istorie, dorohoiienii vor denumi străzile după personalități din acest domeniu, Grigore Ghica Vv., I.C. Brătianu, Al.I. Cuza, Principele Carol, M. Kogălniceanu, Vasile Lupu, Dragoș Vodă, Matei Basarab, Termopile, Spancioc, Stroici, Moțoc, Tudor Vladimirescu, Șincai, Petru Maior, Petru Rareș, Miron Costin, Alexandru cel Bun, Aprodul Purice sau strada Basarabia, Bucovina și Transilvania. Dacă nomenclatorul străzilor din 1885 reflectă într-o măsură mai mare preocupările locuitorilor, cel din 1899 este în întregime schimbat și, deși populația evreiască reprezintă o majoritate la limită, doar o singură stradă, strada Templului, indică prezența evreilor la Dorohoi.

La 10 decembrie 1899, acțiunea de recenzie a populației s-a încheiat în 24 din cele 32 de județe ale țării iar din aprilie, anul următor, carnetele cu buletinele de recenzie sunt centralizate la nivel de minister de către biroul recensământului populației, fiecare locuitor al țării, de la pruncul abia născut, până la bătrân, a fost clasat în 7 diferite formulare statistice, întocmite după familii, starea civilă, vârstă, religie, naționalitate și instrucție. L. Colescu apreciază că „operațiunea aceasta din urmă reprezintă un progres sensibil față de cele anterioare și că situațiunea ce se desprinde din analizarea cifrelor ce publicăm de astă dată este foarte apropiată de realitate”⁴³. Luând ca bază de comparație recensămintele din anii 1859-1860 și 1899, pe patru unități teritoriale distincte, România, Moldova, județul Dorohoi și în final orașul Dorohoi, constatăm că populația României a crescut de la 3.864.848 locuitori, în 1859, la 5.956.690 locuitori în 1899, o creștere de 2.091.842 suflete care reprezintă o proporție de 54% și un coeficient mediu de 1,35% pe an. În aceeași perioadă, populația Moldovei crește de la 1.325.406 locuitori la 1.848.122, în 1899 o creștere mai mică decât media pe țară de 39%.

La nivelul județului Dorohoi, creșterea populației este de la 103.671 locuitori în 1859 la 159.461 locuitori în 1899, o creștere de 54% egală cu media pe țară. La nivelul orașului Dorohoi, creșterea este de 110%, dublu față de media pe țară, cu un coeficient mediu anual de creștere de 2,75%, numărul locuitorilor dublându-se practic, de la 6049 locuitori în 1859 la 12.690 locuitori în 1899. Creșteri similare au înregistrat doar orașele Caracal, Tecuci, Pitești, Craiava și Bacău. În cifre absolute creșterea numerică este de 6641 persoane, cu o medie de

⁴² *Ibidem*, Precizările sunt făcute de dr. Sabin Manuilă în prefața Ediției din 1944 a *op. cit.*

⁴³ *Ibidem*, p. 18.

166 persoane pe an. În perioada supusă analizei, 1859-1899, la nivelul orașului Dorohoi s-au înregistrat zece acțiuni de recenzare a populației iar rezultatul acestor acțiuni fiind îndeobște derutant:

1859	au fost înregistrați 6049 locuitori
1864	au fost înregistrați 7000 locuitori
1866	..... 8364 locuitori
1872	..... 8500 locuitori (dar regăsim și cifra de 10.000 locuitori)
1877	..... 1500 locuitori
1884	..... 7344 locuitori (număr contestat de prefectul județului)
1885	..... 11500 locuitori
1888	..... 12035 locuitori
1890	..... 9313 locuitori
1899	..... 12690 locuitori

Evident că, în această situație putem lua ca mai apropiate de realitate doar înregistrările din anii 1859 și 1899, iar sporul natural și migratoriu calculându-se la nivel mediu, de 166 persoane pe an, deși în anul 1864 sporul natural a fost de doar 24 persoane iar în anul următor se înregistrează un spor negativ de 96 persoane. Sporul mediu calculat, 166 persoane pe an, este credibil luând în analiză “Tabelul statistic cu mișcarea populației pe anul 1897”⁴⁴ care prezintă în detaliu nașterile, căsătoriile și decesele pe anul menționat.

Pe cele patru categorii de înregistrări din anul 1897 situația era următoarea:

1. Nașcuți

Luna	Total	B	F	Orto- docși	Cato- lici	Mozaici
ianuarie	57	28	29	21	2	34
februarie	52	28	24	17	2	33
martie	38	16	22	12	1	25
aprilie	48	33	15	23	1	24
mai	43	25	18	18	4	21
iunie	27	9	18	10	16	27
iulie	36	20	16	13	1	22
august	43	26	17	21	-	22
septembrie	42	29	13	19	-	23
octombrie	51	31	20	15	2	34
noiembrie	37	19	18	12	-	25
decembrie	49	28	21	20	1	28
TOTAL	523	292	231	201	15	307

În 1897, s-au născut în urbea Dorohoiului 523 persoane din care, după sex, 292 bărbați și 231 de femei, cele mai multe nașteri înregistrându-se în lunile de început și de sfârșit ale anului. După religie, s-au născut 201 persoane de religie ortodoxă, reprezentând 38,43% din total, 15 catolici și 307 persoane de religie mozaică, reprezentând 58,69%, numărul bărbaților la naștere fiind cu 61 mai mare decât al femeilor.

2. Căsătorii

Luna	Total	Ortodoxi		Catolici		Evrei		Total
		B	F	B	F	B	F	
ianuarie	4	2	2	-	-	2	2	8
februarie	6	4	4	-	-	2	2	12
martie	4	-	-	-	-	4	4	8

⁴⁴ Arhivele Statului Botoșani, Fond Primăria orașului Dorohoi, Ds.15/1897, f. 68.

aprilie	2	1	1	-	-	1	1	4
mai	2	1	1	-	-	1	1	4
iunie	1	1	1	-	-	-	-	2
iulie	1	3	3	-	-	-	-	6
august	3	1	1	-	-	3	3	8
septembrie	4	2	2	-	-	1	1	6
octombrie	3	3	3	-	-	-	-	6
noiembrie	3	3	3	-	-	2	2	10
decembrie	5	3	3	-	-	3	3	12
Total	43	24	24	-	-	19	19	86

Din situația prezentată, rezultă că în 1897, la Dorohoi au fost oficiate 43 de căsătorii, cele mai multe înregistrându-se în primele și ultimele două luni ale anului, fapt ce explică și numărul mai mare de nașteri înregistrate tot în aceste perioade. Nuțialitatea este mai mare în rândul familiilor de religie ortodoxă – 24, comparativ cu cea existentă în rândul familiilor de evrei – 19.

3. Născuți morți

	Total	B	F	Ortodocși	Catolici	Evrei	Total
ianuarie	2	-	2	2	-	-	2
februarie	-	-	-	-	-	-	-
martie	1	1	-	1	-	-	1
aprilie	2	-	2	1	-	1	2
mai	3	1	2	1	-	2	3
iunie	5	3	2	3	-	2	5
iulie	1	1	-	1	-	-	1
august	2	2	-	2	-	-	2
septembrie	2	2	-	2	-	-	2
octombrie	2	2	-	1	-	1	2
noiembrie	3	2	1	1	-	2	3
decembrie	3	-	3	2	1	-	3
Total	26	14	12	17	1	8	26

Mortinatalitatea înregistrează 26 de copii, 14 băieți și 12 fete, 17 de religie ortodoxă, 1 de religie catolică și 8 de religie mozaică.

4. Morți după naștere

Luna	Total	B	F	Ortodocși	Catolici	Evrei	Total
ianuarie	31	16	15	14	2	15	31
februarie	31	13	18	10	2	19	31
martie	28	14	14	9	1	18	28
aprilie	32	13	19	17	1	14	32
mai	17	9	8	12	-	5	17
iunie	27	16	11	14	-	13	27
iulie	35	20	15	23	-	12	35
august	27	12	15	10	-	17	27
septembrie	37	22	15	15	4	18	37
octombrie	23	11	12	13	-	10	23
noiembrie	41	24	17	22	3	16	41
decembrie	33	22	11	20	1	12	31

Morți după naștere	362	192	170	179	14	169	362
Morți la naștere	26	4	12	17	1	8	26
Total morți	388	196	182	190	15	177	388

În același an, au murit după naștere 362 copii, 192 bărbați și 170 femei. Și de această dată numărul copiilor morți după naștere în familiile ortodoxe, 179, este mai mare față de cel al copiilor morți în familiile populației evreiești, 169. Numărul total al morților, născuți morți și morți după naștere este de 388 persoane. Se observă că, deși numărul evreilor este mai mare sau aproximativ egal cu cel al românilor, mortalitatea în rândul copiilor de evrei este la jumătate, fapt explicabil printr-o atenție mai mare acordată de această etnie femeilor și copiilor. Sporul natural, calculat pentru acest an, este de 135 persoane. Scăzând însă din suma morților, pe cei născuți morți, 26 persoane, rezultă că sporul natural în 1897 a fost de 161 persoane, spor natural apropiat de sporul mediu al anilor 1859-1899, care a fost după cum am menționat de 166 persoane, diferența de 5 persoane fiind dată de sporul migrator.

Luând ca termen de referință și anul 1899, când la Dorohoi s-au născut 514 copii și au murit 404 copii, sporul natural chiar în anul recensământului a fost pozitiv de 110 persoane anual, fapt ce justifică dublarea populației orașului Dorohoi în cei 40 de ani (1859-1899). Din cei 514 copii născuți în anul menționat, 284 au fost bărbați și 230 femei, numărul bărbaților fiind, la naștere, cu 54 mai mare decât al femeilor. După confesiune, 198 copii au fost de religie ortodoxă, 14 catolici și 302 copii de religie mozaică, ceea ce reprezintă 58,75% din totalul născuților. Din totalul copiilor morți și născuți morți – 404, 203 erau bărbați și 173 femei. După confesiune 218 copii erau de religie ortodoxă, ceea ce reprezenta 53,96% din total, 7 de religie catolică, 3 necunoscuți și 147 de copii de religie mozaică, 36,38%. Se observă că la nașteri numărul copiilor de religie mozaică este mai mare 58,75% iar la capitolul morților numărul copiilor de religie ortodoxă este mai mare 53,96%⁴⁵.

II. Densitatea populației

Conform lui L. Colescu la 1899, cu 5.956.690 locuitori și 131.358 km², România avea o densitate de 45,3 locuitori pe km²; în Moldova, densitatea era de 50,6 locuitori pe km². Județul Dorohoi avea 159.461 locuitori și 2822 km², cu o densitate peste media țării și a Moldovei, de 56,5 locuitori pe km². Orașul Dorohoi, cu 12.690 locuitori se situează între orașele mijlocii ale României de la acea dată. În reședința județului trăia 7,9% din totalul populației județului. Populația urbană era de 19.344 persoane, reprezentând 14,4% din totalul populației județului iar în Dorohoi locuia 12,5% din populația urbană⁴⁶. Cu o suprafață de 100 fâlcă (1 falcă=1,4322 ha), la 1890, Dorohoiul avea o densitate de 129,60 locuitori pe falcă, 8862 locuitori pe km²⁴⁷.

III. Numărul menajelor și compunerea lor

Recensământul din 1899 s-a efectuat prin folosirea buletinului de menagiu sau de familie, locuitorii fiind înscrși individual, grupați pe liste, fiecare listă constituind un menagiu. Prin menagiu (gospodărie), se înțelege în operațiunile de numărare o grupare care cuprinde una sau mai multe persoane legate sau nu prin înrudire, locuind de obicei sub același acoperiș și ducând o viață comună. Aceasta este unitatea simplă sau colectivă care s-a avut în vedere la

⁴⁵ Expunerea administrației comunei Dorohoi pe anii 1899-1900, Dorohoi, 1900, p. 9.

⁴⁶ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...* pp. 44-45.

⁴⁷ G. Filipescu Dubău, *Dicționarul geografic al județului Dorohoi*, București, 1890, p. 209. Cifra calculată este aproximativă întrucât nu există nici o măsurătoare a suprafeței orașului din 1899, iar suprafața de 100 fâlcă menționată de N. Filipescu Dubău la 1890 s-a modificat cu siguranță dacă apreciem acest fapt după trama stradală. Numărul străzilor în 1885 era de 26 pentru ca la 1899 să fie recensate 120 străzi.

recensământul din 1899, pentru a se înscrie și grupa locuitorilor țării. În această accepțiune menagiul se deosebește de familie pentru că:

1. cuprinde și unități simple, constituite dintr-o singură persoană care trăiește separat.
2. cuprinde și persoane simple, străine, fără legături de familie, rudenie cu membrii familiei, dar care locuiesc și duc o viață comună cu aceștia – exemplu servitorii.
3. un menagiu se poate compune și din mai multe familii care trăiesc sub același acoperiș și formează o gospodărie unică. De exemplu: mama, tata, un fiu căsătorit și alți copii, trăind într-o singură casă, formează un menagiu, deși ea grupează, cuprinde două familii, a tatălui și a fiului căsătorit.

În majoritatea cazurilor, menagiul corespunde cu familia. Menagele au fost împărțite în:

1. menage de persoane care trăiesc singure, izolat.
2. menage de familii care cuprind persoanele care trăiesc mai multe la un loc, înrudite sau nu între ele.
3. instituții sociale, o parte cuprinzând colectivități mari care de voie sau nevoie duc o viață comună – cazarmă, instituții de educație, mănăstirile, spitalele, închisorile, fermele agricole cu soldați ce stau sub același acoperiș cu proprietarul⁴⁸.

La nivelul țării au fost înregistrate 1.442.412 menage cu o medie de 4,4 persoane pe menagiu. În Moldova au fost înregistrate 461.773 menage cu o medie de 4,3 persoane, iar la nivelul județului Dorohoi s-au înregistrat 37.822 menage cu o medie de 4,5 persoane, pe menagiu. În urbea Dorohoiului s-au înregistrat 2.774 menage, din care 275 menage de persoane singure și 2.499 menage de familii. Predomină menagele cu 2-5 persoane. S-au înregistrat 478 menage de 2 persoane (17,23%), 434 menage de 3 persoane (15,64%), 440 menage de 4 persoane (15,86%) și 338 menage de 5 persoane (12,18%), media pe menagiu este de 4,57 persoane egală cu media pe județ și mai mare decât media pe Moldova și pe România (Anexa 1). Analiza structurii menajelor conferă informații despre un anumit grad de confort al populației precum și despre densitatea populației pe gospodării.

IV. Repartiția populației pe vârste și sex

Gradul de vitalitate a unei națiuni este exprimat mai ales de repartiția pe vârste a populației. De aceea, structura pe vârste a populației este o problemă demografică deosebit de importantă, știut fiind că de ea depinde atât potențialul material și spiritual al unei națiuni cât și posibilitățile de dezvoltare ulterioară. S-a constatat că, în general, vârsta unei populații influențează puternic asupra modului ei de manifestare în viața politică internă și externă. Astfel, mulți cercetători au fost impresionați de tinerețea combatanților celor mai iluștri din timpul marii revoluții burgheze din Franța și, în consecință, unii interpretând-o în mod exagerat numai ca un conflict al generațiilor, s-au întrebat dacă revoluția n-a fost un simplu fenomen de generație⁴⁹. Cercetările pe aceeași problemă, demonstrează că și la revoluțiile de la 1830 și 1848 din Franța, dar și la revoluția română de la 1848, elementele tinere au jucat un rol primordial. Împărțirea locuitorilor unei țări sau regiuni pe grupe de vârstă și stabilirea proporției între populația de vârstă activă și cea inactivă pot dezvălui aspecte de un interes economic deosebit, raporturile între populația care produce și cea întreținută oferind posibilitatea cunoașterii potențialului de forță de muncă.

Procesul de îmbătrânire a unei populații, observat în piramidele de vârstă, ridică probleme importante nu numai economice, dar și de ordin cultural, social și politic. În genere, demografia împart populația în trei mari grupe de vârstă: **A = grupa tânără**, de la 0 la 20 ani; **B = grupa matură**, de la 21 la 60 de ani; **C = grupa bătrână**, peste 60 de ani. După evoluția cifrei, la aceste trei grupe se poate observa fenomenul de îmbătrânire a populației⁵⁰.

⁴⁸ L. Colescu, *Analiza rezultatelor ...* p. 51.

⁴⁹ Basil Panagiatopoulos, *Les structures d'âge du personnel de l'empire în Revue d'histoire moderne et contemporaine*, Paris, 1970, (juillet – septembre), pp. 442-445.

⁵⁰ Al. Pescaru, *Elemente de demografie*, București, 1968, p. 111.

Îmbătrânirea populației, observată în scăderea grupei A și creșterea grupei C, este rezultatul nu numai al prelungirii vieții dar, în special, al scăderii natalității. Acest fenomen s-a remarcat mai întâi în Franța, urmărindu-se proporția sexagenarilor la suta de locuitori. Astfel, în timp ce la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ea era de 7,3%, în 1950 reprezenta 16,2%⁵¹. Pe seama îmbătrânirii populației s-au produs unele din eșecurile economice și politice ale Franței.

La 1899, populația în vârstă de până la 20 de ani a fost grupată din an în an, de la 21-60 ani, gruparea s-a făcut din 5 în 5 ani, iar peste 61 de ani, gruparea s-a făcut din 10 în 10 ani. La 1899, România avea o populație tânără, 50,3% din populația țării fiind cuprinsă în grupa A de la 0-20 ani, 44,4% în grupa B de la 21-60 ani și 5,3% în grupa C de la 61 de ani și peste⁵². La recensământul din 1899, structura populației orașului Dorohoi, după grupe de vârstă și sex era următoarea:

Grupa A, 0 - 20 ani, grupa tânără:

Vârsta	M.	F.	Total	% din A	% din A+B+C	Obs.
De la 0-1	245	227	472			
1-2	205	186	391			
2-3	214	173	387			
3-4	176	185	361			
4-5	177	174	351			
5-6	154	155	309			
6-7	169	163	332			
Total 0-7	1340	1263	2603	42,06	20,51	
7-8	151	162	313			
8-9	136	114	250			
9-10	138	170	308			
10-11	119	114	233			
11-12	159	153	312			
12-13	134	125	259			
13-14	167	153	320			
14-15	128	134	262			
Total 7-15	1132	1125	2257	36,47	17,78	
15-16	123	178	301			
16-17	99	109	208			
17-18	116	192	308			
18-19	89	104	193			
19-20	123	195	318			
Total 15-20	550	778	1328	21,47	10,46	
Total grupa A 0-20 ani	3022	3166	6188	100	48,76	La 100 B revin 104,7 femei

La prima grupă, cel mai bine evidențiată, se constată că populația în vârstă de la 0-7 ani, în număr de 2.603 suflete, 1.340 băieți și 1.263 fete, reprezintă 42,6% din totalul grupei A⁵³. Procentajul este în scădere pe măsura creșterii vârstei, 36,47% pentru vârsta de 7-15 ani și 21,47% pentru grupa de vârstă de la 15-20 de ani. Din centralizarea grupei, rezultă că ea cuprinde 6.188 persoane tinere și copii, 3.022 bărbați și 3.166 femei. Grupa A, grupa tânără, reprezintă 48,75% din totalul populației județului, sub media pe țară care era de 50,3%. Dacă în

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² L. Colescu, *op. cit.*, pp. 62-63.

⁵³ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...*, București, 1905, pp. 14-16.

grupa 0-15 ani, numărul bărbaților este mai mare decât al femeilor, în grupa 15-20 ani numărul femeilor îl depășește pe cel al bărbaților cu 228 persoane. La 100 bărbați reveneau în medie 104,7 femei.

Grupa B, 21-60 ani – grupa matură:

Vârsta	M	F	Total	% din B	% din A+B+C	Obs.
De la 20-25	1063	450	1513			
25-30	481	561	1042			
Total 20-30	1544	1011	2555	43,38		
30-35	296	260	556			
35-40	488	508	996			
Total 31-40	784	768	1552	26,36		
40-45	262	230	492			
45-50	301	292	593			
Total 40-50	563	522	1085	18,42		
50-55	119	129	248			
55-60	205	244	449			
Total 51-60	324	373	697	11,84		
Total grupa B 20-60 ani	3215	2674	5889	100	46,41	83,17 F la 100 B

Grupa B, 21-60 de ani, grupa matură, are 5889 persoane, reprezentând 46,40% din totalul populației orașului. Aceasta este grupa productivă, formată din meseriași, comercianți și în mare parte țărani. Din 5.889 persoane, 3.215 sunt bărbați și 2.674 sunt femei, cu o diferență de 541 persoane în defavoarea femeilor. Această diferență face ca la 100 de bărbați să revină doar 83,7 femei. Cauzele sunt legate de faptul că, de regulă, la naștere, numărul băieților este mai mare decât al fetelor dar și de pierderile naturale în rândul femeilor prin mortalitate, acestea fiind mai expuse riscurilor majore, comparativ cu bărbații. Și în această grupă ponderea vârstelor tinere predomină, 43,38%, pentru grupa 20-30 de ani, pentru ca pe măsura creșterii în vârstă aceste ponderi procentuale să scadă treptat, 26,36% pentru grupa 31-40 de ani, 18,42% pentru grupa 40-50 de ani și doar 11,84% pentru grupa 51-60 de ani.

Grupa C, 61 de ani și peste, vârsta a III-a:

Vârsta	M	F	Total	% din C	% din A+B+C	Obs.
De la 61-70	223	196	419	68,35		
70-80	96	53	154	25,12		
80-90	23	12	35	5,70		
Peste 90	3	2	5	0,83		
Total grupa C 61-70 și peste	345	268	613	100	4,83	
Total grupa A+B+C	6582	6108	12690		100	92,79% F la 100 B

Grupa C, 61 de ani și peste, este cel mai slab reprezentată, având 613 persoane, din care 345 femei și 268 bărbați. Persoanele cu vârste între 61-70 de ani, în număr de 419, reprezintă 68,35% din totalul grupei, cele cu vârste între 70-80 de ani reprezintă 25,12% iar spre 90 de ani procentul scade dramatic până la 5,70%. au fost înregistrate doar 5 persoane cu vârsta peste 90 de ani 0,83%, 3 bărbați și 2 femei. Din totalul populației orașului, grupa C reprezintă doar 4,83%,

cauza fiind legată bineînțeles de durata scăzută a vieții cauzată de lipsa asistenței medicale adecvate, condițiile grele de muncă și trai.

La nivelul orașului, din cei 12.690 locuitori recenzați, 6.582 sunt bărbați și 6.108 femei, numărul bărbaților depășindu-l cu 474 pe cel al femeilor. Această diferență se datorează grupelor de vârstă A și C, la 100 de bărbați revenind 92,79 femei⁵⁴. La nivelul județului Dorohoi, la 100 bărbați reveneau 99 femei, iar la nivelul întregii țări din 5.956.690 locuitori, 3.026.639 (50,8%) erau bărbați și 2.930.051⁵⁵ (49,2%) erau femei, la 100 bărbați revenind 97 de femei. Această proporție e dată de afluența nașterilor la bărbați, datorită imigranților bărbați care se stabilesc în România, după opinia lui L. Colescu, dar mai apreciem că o cauză a acestei situații este și mortalitatea mai mare în rândul femeilor, decât în rândul bărbaților, îndeosebi în grupa B de vârstă. Situații similare cu cea din România, privind raportul bărbați – femei, erau înregistrate la acea dată și în Serbia, Bulgaria, în timp ce raportul se schimbă în țările vestice și central europene. În Germania, la 100 bărbați reveneau 103, 2 femei, în Spania raportul era de 100 bărbați la 106,2 femei iar în Norvegia de 100 bărbați la 107,5 femei. În perioada 1859-1899, timp de 40 de ani, populația orașului Dorohoi a crescut de la 6049 locuitori în 1859, la 12.690 locuitori în 1899, o creștere de 6641 persoane, ceea ce a însemnat practic o dublare a populației, procentul de creștere fiind de 209,7%, superior celui pe țară, doar 54%, creșteri similare înregistrând doar orașele Caracal, Tecuci, Pitești Craiova și Bacău. În medie, coeficientul anual de creștere este de 5,24%, mult mai mare decât cel de la nivel de țară de doar 1,35%.

Acest spor de populație se datorează îndeosebi creșterii natalității și scăderii mortalității prin înființarea spitalului, creșterea numărului de medici, îmbunătățirea stării de igienă, asigurarea personalului calificat la naștere – moașele comunale – dar și atenției pe care populația, majoritatea evreiască, o acordă creșterii și îngrijirii copiilor. La 1890, în Dorohoi erau un medic comun, două moașe titulare, un veterinar și un vaccinator comun, iar spitalul avea 60 de paturi⁵⁶. Hrana mai bună și diversificată pentru copii și lehuze, nivelul mai ridicat de educație și instrucție sanitară, eforturile constante ale medicilor, determină sporul natural al populației târgului.

În anul 1899, la Dorohoi s-au născut 514 copii, din care 284 băieți și 230 fete, numărul băieților fiind la naștere cu 54 mai mare decât al fetelor. După confesiune, 198 copii au fost de religie ortodoxă, 14 catolici și 302 copii de religie mozaică ceea ce reprezenta 58,75% din totalul născuților. În același an au fost 404 copii morți și născuți morți, din care 203 băieți și 173 fete. După confesiune, 218 copii erau de religie ortodoxă, ceea ce reprezenta 53,96% din totalul născuților, 7 de religie catolică, 3 necunoscuți și 147 copii de religie mozaică, 36,38%. La aceștia se adaugă 29 copii născuți morți, 18 băieți și 11 fete după sex, iar după religie 18 erau de religie ortodoxă, 1 catolic și 10 de religie mozaică. În anul 1899, sporul natural a fost de 110 persoane, spor ce justifică o creștere de 4400 persoane în 40 de ani, la care se adaugă evident sporul migratoriu, aproximativ 2241 persoane, cu o medie anuală de 56 persoane, medie acceptabilă și rezonabilă. O altă cauză a creșterii populației în Dorohoi este legată și de stabilitatea familiilor, îndeosebi evreiești. În anul 1899 pe totalul orașului s-a înregistrat doar un singur divorț la o familie de religie ortodoxă⁵⁷. Pe totalul județului, sporul de populație, în perioada 1859-1899, a fost doar de 54%, datorită ratei mortalității mai mare.

V. După starea civilă

Repartizarea populației la recensământul din 1899, după starea civilă și sex, s-a făcut în patru categorii:

1. Copii și necăsătoriți;
2. Căsătoriți, repartizați după vârstă și sex;
3. Divorțați, după vârstă și sex;

⁵⁴ Arhivele Statului Botoșani, Fond Primăria oraș Dorohoi, Ds. 38/1899, ff. 58 -59.

⁵⁵ L. Colescu, *Analiza rezultatelor ...* 1905, pp. 10-19, (calcul propriu).

⁵⁶ N. Filipescu Dubău, *Dicționar geografic al județului Dorohoi*, București, 1890, p. 112.

⁵⁷ *Expunerea administrației Comunei Dorohoi pe anii 1899-1900*, Dorohoi, 1900, Tipografia N. Fainar, p. 9.

4. Văduve, după vârstă și sex;

La analiza rezultatelor, prima categorie e încadrată la celibatari, incluzând celibatari propriu-ziși dar și copiii pentru care vârsta căsătoriei începe la 16 ani. La această vârstă, 16 ani, în Dorohoi s-au căsătorit 1 bărbat și 4 femei, iar până la 20 de ani fiind înregistrați doar 3 bărbați căsătoriți. Bărbații, în majoritate, se căsătoreau după 25 de ani, după satisfacerea stagiului militar, iar majoritatea femeilor între 16 și 30 de ani. Cele mai multe căsătorii s-au realizat când tinerii aveau vârsta de 25-30 de ani, 331 bărbați și 445 femei⁵⁸.

1. În categoria celibatarilor, la 1899, au fost înregistrați 4277 bărbați și 3375 femei, în total 7652 persoane, reprezentând 60,2% din totalul populației, 65 % bărbați și 55,2% femei.
2. Căsătoriții erau în număr de 4191 persoane, 2119 bărbați și 2072 femei, reprezentând 33,02 % din totalul populației. Diferența de vârstă între bărbați și femei căsătoriți este de 5 ani.
3. Categoria divorțaților cuprinde 61 persoane, din care 18 bărbați și 43 femei, reprezentând 0,48% din totalul populației, un procent destul de mic, cele mai multe divorțuri înregistrându-se între 25-35 ani, respectiv 19 cazuri.
4. Persoane văduve au fost înregistrate 786, din care 168 bărbați și 618 femei, numărul femeilor văduve fiind de 3 ori mai mare ca al bărbaților, procentul persoanelor văduve este de 6,19 % din totalul populației orașului, cei mai mulți văduvi apar după 45 de ani. Peste 90 de ani se înregistrează doar 1 bărbat și 2 femei văduve.

Numărul mare al femeilor văduve se explică prin faptul că bărbații căsătoriți mor mai repede decât femeile. De asemenea și femeile necăsătorite sau cu copii nelegitimi se declară văduve⁵⁹. Comparând situația celor patru categorii de stare civilă cu cele 4 zone administrative, rezultă că la Dorohoi numărul bărbaților căsătoriți ce reprezenta 32,2%, era mai mic decât media pe țară care era de 38,1%, la fel și în cazul femeilor 34%, media pe oraș față de 38,0% media pe țară (Anexa 2). O situație interesantă relevă și comparația persoanelor căsătorite pe cele 4 zone, confirmându-se că „vârful de sarcină” pentru căsătorii, în România la 1900, era între 25-30 de ani pentru bărbați și femei, iar la această vârstă numărul femeilor care se căsătoreau depășea constant, la nivel de țară, în zona Moldovei – județul și orașul Dorohoi – numărul bărbaților, raportul inversându-se după 35 de ani în favoarea bărbaților (Anexa 3). Dintre familiile căsătorite în Dorohoi, majoritatea sunt de vârste cuprinse între 25-45 de ani, fapt ce explică creșterea demografică constantă pentru perioada analizată.

VI. Populația după instrucție

Recensământul din 1899, a constatat, la nivelul României o situație gravă privind știința de carte. Din 4.682.082 locuitori cu vârsta de la 7 ani în sus doar 1.032.609, reprezentând 22,0%, știau carte, restul de 3.649.473 locuitori, reprezentând 78%, fiind analfabeți. În pragul secolului al XX-lea, România era analfabetă. Situații similare erau doar la sârbi și la bulgari. Numărul mai mare de analfabeți se găsea în mediul rural 84,8%, dar și la orașe, unde doar jumătate din populație știa carte⁶⁰. La nivelul Moldovei situația e asemănătoare cu cea existentă la nivelul țării, 21% știu carte iar în județul Dorohoi numărul știutorilor de carte scade dramatic la doar 13,5%⁶¹ (Anexa 4).

Deși reședință de județ, și la Dorohoi situația este necorespunzătoare, doar 37,7% din locuitorii de la 7 ani în sus știau carte iar 62,3% erau analfabeți. Comparând situația știutorilor de carte cu cea privind structura etnică, rezultă că nici populația evreiasă nu știa în totalitate carte. Numărul neștiutorilor de carte este mai mare în rândul femeilor 71,8%, în timp ce la aceeași categorie de vârstă, de la 7 ani în sus, numărul bărbaților analfabeți era de 53,4%⁶². Aceeași situație, un analfabetism ridicat în rândul femeilor comparativ cu bărbații, se înregistrează pe toate cele patru zone de comparație (Anexa 5).

⁵⁸ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...* pp. 38-39, 50-51, 58-59, 66-67.

⁵⁹ L. Colescu, *Analiza rezultatelor...* pp. 38-39, 50-51, 58-59, 66-67.

⁶⁰ L. Colescu, *op. cit.*, p. LVII.

⁶¹ L. Colescu, *op. cit.*, p. LVIII.

⁶² L. Colescu, *op. cit.*, p. LX.

Situația populației după instrucțiune la Dorohoi se prezintă astfel⁶³:

a) de la 7 ani în sus

știu carte – bărbați – 724
femei – 516
Total: 1240
nu știu carte – bărbați – 408
femei – 609
Total: 1017

b) peste 15 ani

știu carte – bărbați – 1717
femei – 849
Total: 2566
nu știu carte – bărbați – 2393
femei – 2871
Total: 5264

c) Locuitori mai mari de 7 ani (a+b)

știu carte - bărbați 2441
femei 1365
Total 3806
nu știu carte - bărbați 2801
femei 3480
Total 6281

Total locuitori peste 7 ani

Bărbați 5242
Femei 4845
Total 10.087

Gradul de instruire al femeilor este mai scăzut decât al bărbaților. Comparativ cu media pe țară, care era de 32,8%, numărul total al bărbaților știutori de carte la Dorohoi era de 46,6%, cu 13,8% mai mare, și dublu față de media județului Dorohoi, care era doar de 20,4.

VII. Populația după cetățenie

La recensământul din 1899, populația României, după cetățenie, a fost împărțită în trei categorii: *cetățeni români*, cei care se bucurau de toate drepturile civile și politice, *supușii străini* – *cetățeni străini* care aparțin unui stat și se bucură de protecția statului respectiv și *cetățenii nesupuși* unei protecțiuni străine, stabiliți provizoriu, temporar în România, dar care au pierdut protecția statului de unde au plecat, dar n-au devenit nici cetățeni români. Această ultimă categorie era compusă îndeosebi din evreii veniți din Galiția și Rusia dar și din bulgari, polonezi și ruși așezați în România. Acești cetățeni trăiau sub protecția statului român, se bucurau de toate drepturile civile mai puțin de drepturile politice. Din 5.956.690 locuitori recenzați la 1899, în România, 5.489.296 locuitori sunt *români*, 921%, *supușii străini*, 31,7% cu 188.834 suflete și categoria a treia, *nesupuși* nici unei protecțiuni străine, 278.560 suflete ceea ce reprezintă 47,3%. În total, elementul străin reprezenta 7,9% din totalul populației⁶⁴. În Moldova, ponderea populației române este de 869,2%, supușii străini reprezentau 22,3% iar cei nesupuși nici unei puteri străine 108,5%, majoritatea fiind evrei.

La nivelul județului Dorohoi, ponderea populației autohtone era de 859,2%, supușii străini, majoritatea ai Imperiului austro-ungar, reprezintă 20,2%, iar populația străină nesupusă nici unei protecții crește la 120,5%, comparativ cu media județului, majoritatea fiind evrei, așezați în Dorohoi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când au venit din regiunile limitrofe ale Rusiei și Austriei (Galiția), atrași aici de perspectiva unui trai mai ușor, de bogățiile regiunii și de ospitalitatea moldovenilor. După 1860, evreii din Moldova încep treptat să migreze spre sud⁶⁵. La Dorohoi, comparativ cu nivelul județului, ponderea populației cu cetățenie română se înjumătățește, doar 416,2% din locuitori au cetățenie română, 44,6% sunt cetățeni străini, din care 41,4% cetățeni austro-ungari, 0,2% cetățeni francezi, 0,1% cetățeni germani, 2,3% cetățeni ruși, 0,5% cetățeni turci. Categoria cetățenilor nesupuși niciunei puteri străine reprezenta peste jumătate din numărul populației, 538,5%, majoritatea fiind cetățeni

⁶³ L. Colescu, *op. cit.*, pp. 82-83.

⁶⁴ L. Colescu, *op. cit.*, p. LI.

⁶⁵ *Ibidem*, pp. LI, LII.

evrei. De altfel, structura după cetățenie este aproape identică cu cea după religie, unde elementul evreiesc reprezenta 573%. Din acest punct de vedere, putem concluziona că și la 1899 Dorohoiul era un „oraș evreiesc”.

Nr. Crt.	Specificație	România	%	Moldova	%	Județul Dorohoi	%	Orașul Dorohoi	%
1.	Români	5.489.296	92,1	1.606.470	86,92	137.031	85,93	5291	41,69
2.	Supuși străini	188.834	3,17	41.180	2,23	3.222	2,02	566	4,46
3.	Fără cetățenie	278.560	4,73	200.472	10,85	19.08	12,05	6.833	53,85
4.	Total	5.956.690	100	1.848.122	100	159.461	100	12.690	100

Majoritatea celor fără cetățenie în zona Moldovei și în județul Dorohoi sunt evrei. În Moldova, evreii reprezintă a zecea parte din populația zonei, iar în Dorohoi ei formează majoritatea populației, 53,85%.

VIII. Populația după structura socială

Formularele de recensământ folosite la 1899 cuprind 23 de rubrici, rubricile 21 și 22 făcând referire la profesiunea persoanei respective de bază sau suplimentară, dar rezutatele definitive publicate de L. Colescu în 1905 nu sintetizează și aceste rubrici. Raportul primarului Ioan Coroi, prezentat în ședința extraordinară a Consiliului comunal pe anul 1899-1900, raport ce are la bază datele recensământului din 1-10 decembrie 1899 și unde numărul locuitorilor din Dorohoi era de 12.701 suflete, cu 11 suflete mai mult decât cifra oficială de 12.690 folosită de L. Colescu, prezintă și structura populației Dorohoiului după profesiune, care la acea dată era următoarea:

- vânzători de băuturi spirtoase – 55, din care 52 bărbați și 3 femei.
- profesii liberale (medici, avocați, ingineri, profesori) – 61, din care 49 bărbați și 12 femei.
- comercianți, mici meșteșugari, industriași, alții – 623, din care 600 bărbați și 23 femei.

Raportul totalizează 739 persoane active, care reprezintă 739 capi de familie. Nu au fost incluși funcționarii prefecturii, Consiliului județean, pompierii, jandarmii, poliștii, militarii de carieră, personalul de deservire, slujitorii și nici micii agricultori din zona orașului. La Dorohoi funcționa la acea dată Prefectura județului, Consiliul județean, Poliția, Primăria comunală. Aici se afla sediul Jandarmeriei rurale, al Administrației financiare, al Poștei și telegrafului, Serviciul medical, Serviciul tehnic, Silvic, Camera de comerț din Circumscripția nr. 9 Botoșani, Tribunalul Dorohoi și Judecătoria Ocolului. Tot la Dorohoi, își avea garnizoana Regimentul al VIII-lea Dragoș nr. 29. Toate aceste instituții aveau desigur, un număr mare de angajați nemenționați în Raportul primarului. În oraș, se afla de asemenea un barou de avocați, un abator, o agenție de vapoare, 4 societăți de asigurări, 1 azil pentru bătrâni, 3 bănci și 1 moară mecanică. Apar noi servicii și meserii cum ar fi: electricieni, dentiști, croitori militari, cofetari, împrumutători de bani, fotografi, ingineri, opticieni, depozitari de ziare și tipografi și comisionari⁶⁶. Comercianții de băuturi, cereale, coloniale, galanterii, îmbrăcăminte și încălțăminte, de mărunțșuri și de tutun continuă să dețină ponderea activităților, majoritatea fiind tot evrei.

IX. Populația după structura confesională

Recensământul din 1859 nu consemnează date în legătură cu structura confesională a populației orașului Dorohoi, dar putem evalua aceasta structură, raportându-ne la structura etnică, conform căreia românii reprezentau 48,66% din populația orașului, fiind înregistrați 862

⁶⁶ Emile Melbert, *Anuarul Național al României*, București, 1902, pp. 156-158.

capi de familie cu 2944 suflete, iar evreii ocupând locul imediat următor cu 695 capi de familie și 2933 suflete, ceea ce reprezenta 48,48% din populația orașului. Putem aprecia că la începutul domniei lui Cuza, cele două religii, ortodoxă și mozaică, sunt majoritare și echilibrate⁶⁷.

Recensământul din 1899, consemnează într-o rubrică separată și apartenența religioasă a fiecărei persoane. Din totalul de 5.956.690 locuitori recenzați la nivelul țării, 5.451.787, reprezentând 91,5%, erau de religie ortodoxă, 266.652, reprezentând 4,5%, erau de religie mozaică, 149.667 catolici, reprezentând 2,5% iar celelalte culte, protestanți, musulmani, armeni reprezentând doar 1,5% din totalul populației⁶⁸. Această repartizare nu este uniformă, în Moldova scăzând numărul populației de religie ortodoxă în favoarea celei de religie mozaică, situația fiind valabilă și la nivelul județului Dorohoi, unde populația ortodoxă reprezintă 87% din total iar cea mozaică 11,8%. Luând în calcul doar patru diviziuni geografice, structura confesională a populației din România, Moldova, județul Dorohoi și orașul Dorohoi se prezintă astfel (Anexa 6). În reședința județului, la 1899, majoritatea populației, 6804 persoane, reprezentând 53,61% din total era de religie mozaică. Populația ortodoxă era în număr de 5535 credincioși, reprezentând 43,61% din total, catolicii în număr de 329 persoane, reprezentând 2,59%, cultul protestant cu 11 adepți, musulman cu 6 adepți, armean cu 2 adepți și lipovan cu 3 adepți. La ortodocși, numărul bărbaților este cu 511 mai mare decât al femeilor, fenomen explicabil prin prezența în reședința județului a trei unități militare, Regimentul 29 de dorobanți, excadronul al II-lea de Călărași din regiment și Compania a VIII-a dorobanți⁶⁹. La mozaici numărul femeilor este de 3420 iar al bărbaților de 3384, cu 36 mai mic, la catolici numărul femeilor și bărbaților este echilibrat, 165 și 164, la protestanți era doar 1 bărbat și 10 femei la musulmani numai 6 bărbați, la armeni 13 și o femeie iar la lipoveni 2 bărbați și o femeie⁷⁰.

În oraș, la acea dată erau două biserici creștine, biserica Sf. Neculai, ctitorită la 1495 de Ștefan cel Mare și biserica Adormirea Maicii Domnului, cunoscută și ca biserica Vârcolici, făcută din bârne de stejar la 1779, sub domnia lui Constantin Dimitrie Moruzi Vodă, biserici întreținute de Casa comunală a urbei Dorohoi. Cele două biserici erau deservite de 4 preoți, 1 diacon, 4 cântăreți și 4 palamari. Evreii aveau două sinagogi mari, zece școli de rugăciune și 14 belferii pentru copii, unde aceștia deprindeau limba și dogmele religiei mozaice⁷¹. În expunerea prezentată în ședința extraordinară a consiliului comunal, din 24.02.1900, primarul Ion Coroi prezintă structura populației după religie, puțin modificată:

<i>Ortodocși :</i>	2964 bărbați și 2451 femei;
<i>Catolici, protestanți:</i>	183 bărbați și 192 femei;
<i>Calvini, luterani:</i>	6 bărbați;
<i>Armeni:</i>	1 bărbat 1 femeie;
<i>Mozaici:</i>	3436 bărbați 3467 femei;

Această situație nu schimbă însă ordinea prezentată, crescând însă ponderea religiei mozaice la 54,45% din totalul populației și scăzând la 42,63% ponderea creștinilor ortodocși. Din centralizarea datelor rezultă că populația Dorohoiului era de 12.701 suflete, cu o diferență în plus de 11 locuitori⁷². Populația de religie mozaică era majoritară de asemenea la Iași (50,75%) și la Botoșani (51,7%)⁷³.

⁶⁷ Din *lucrările Statistice ale Moldovei*, Cap. II. *Populațiunea pe 1859 și 1860*, pp. 92-93, 108-109.

⁶⁸ L. Colescu, *op. cit.*, p. XLIV.

⁶⁹ Nicu Filipescu Dubău, *Dicționarul Geografic al județului Dorohoi*, București, 1890, p. 121.

⁷⁰ L. Colescu, *op. cit.*, p. 75.

⁷¹ G. Lahovari, *Marele Dicționar Geografic al României*, București, 1900, vol. III, pp. 209-210.

⁷² *Expunerea administrației comunei Dorohoi pe anii 1899-1900*, Dorohoi, 1900, p. 9.

⁷³ L. Colescu, *op. cit.*, p. XLVII.

STRUCTURA MENAGELOR LA RECENSĂMÂNTUL DIN 1899 DUPĂ NUMĂRUL DE PERSOANE, PE CELE PATRU ZONE DE COMPARAȚIE

Nr. Crt.	Specificatie	Nr. de locuitori	Structura menajelor			Structura menajelor dupa numarul de persoane, numeric si procentual											Total
			De persoane singure	De familii	De institutii	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %	10 %	11 si mai multe	
1.	Dorohoi oras	12 690	275	2 499	4	275 10,02 %	478 17,23%	434 15,64%	440 15,36%	338 12,18%	304 10,9%	216 7,78 %	142 5,11%	72 2,59%	46 1,65%	29 1,04%	2774 4,57 media pers. pe menage
2.	Dorohoi Judet	159 461	3 184	34 638	26	3184 8,4%	6706 17,8%	6709 17,8%	5976 15,8%	5146 13,6%	4207 11,1%	2802 7,4%	1700 4,5%	828 2,2%	365 1,0%	193 0,6%	37822 4,5 media pers. pe menaj
3.	Moldova	1 848 122	44 818	416 955	545	44818 9,7%	86272 18,7%	86272 18,7%	72753 15,8%	58963 12,8%	44085 9,5%	29189 6,3%	16735 3,6%	8079 1,7%	3462 0,8%	2027 0,4%	461773 4,3 media pers. pe menaj
4.	Romania	5 956 690	114 221	1 328 191	1902	114221 7,9%	271215 13,4%	271215 18,8%	244524 16,9%	204729 14,2%	152134 10,5%	97793 6,8%	52934 3,7%	24305 1,7%	9619 0,7%	5781 0,4%	1442412 4,4 pers. media pe menaj

STAREA CIVILĂ PROCENTUALĂ A POPULAȚIEI PE CELE PATRU ZONE, LA 1899

Specificație	Din 100 locuitori de sex									
	Masculin					Feminin				
Dorohoi orag Locuitori %	4277	65%	2119	32,2%	168	2,5%	18	0,3%	658	1002 %
Dorohoi judet	59,4	30,8	3,7	0,1	100	54,2	37,1	8,5	0,2	100
Moldova	57,8	37,7	4,2	0,3	100	51,4	38,2	9,9	0,5	100
România	58,9	38,1	3,7	0,9	100	52,0	38,0	8,7	0,4	100
Total										

CENTRALIZATOR PRIVIND VÂRSTA CĂSĂTORIEI LA 1899 PE CELE PATRU ZONE (I)

Vârsta căsătoriei	România				Moldova				Dorohoi (județ)				Dorohoi (oras)			
	M	F	Total	%	M	F	Total	%	M	F	Total	%	M	F	Total	%
De la 13-14 ani împliniți		45	45		-	6			-	1	1		-	-	-	
14-15	-	6	-		-	46	46		-	1	1		-	-	-	
15-16	-	1998	1998		-	427	427		-	16	16		-	-	-	
16-17	138	4447	4585		10	1146	1156		1	57	58		1	4	5	
17-18	965	11283	12248		125	3163	3288		3	210	213		-	16	16	
18-19	2545	12074	14619		435	3379	3814		22	195	217		-	10	10	
19-20	5482	38665	44147		1253	12116	13369		107	1002	1109		2	73	75	
20-25	80263	159579	239842		21321	47165	68486		1623	3656	5279		99	279	378	
25-30	170453	211308	381761		48251	64224	112475		4085	5495	9580		331	455	786	
30-35	139986	137486	277472		40576	40152	80728		3048	3305	6353		351	369	720	

CENTRALIZATOR PRIVIND VÂRSTA CĂȘĂTORIEI LA 1899 PE CELE PATRU ZONE (II)

35-40	199723	174088	373811		60881	54525	115406		5121	4352	9773		350	245	595	
40-45	133149	116059	249208		42254	36914	79168		3619	3530	7149		2005	169	374	
45-50	139456	109316	248772		43090	33315	76405		3738	2894	6632		259	173	432	
50-55	66513	47106	113619		19365	13880	33245		1639	1250	2889		97	72	169	
55-60	92503	68065	160568		30043	21993	52036		2615	1876	4491		170	118	288	
60-70	91661	40937	132598		32272	13572	45844		2684	1206	3890		181	77	258	
70-80	25253	7356	32609		10072	2528	12600		940	266	1206		62	11	73	
80-90	4205	801	5006		1834	281	2115		196	38	234		9	1	10	
p. 90	719	109	828		325	46	371		47	7	54		2	-	2	
Vârsta necunos.	312	268	580		62	61	123		1	4	5		-	-	-	
TOTAL	1153326	1140951	2294277		3521169	348933	701102		29489	29360	58849		2119	2072	4191	

CENTRALIZATOR NUMERIC PRIVIND GRADUL DE INSTRUCȚIE AL POPULAȚIEI LA 1899

Nr. crt.	Specificare	7-15 ani					
		Știu carte			Nu știu carte		
		M	F	T	M	F	T
1.	Romania	240554	89945	330499	327910	465369	793279
2.	Moldova	71213	29450	100663	97706	137196	234902
3.	Dorohoi judet	4570	1520	6090	11246	14023	25269
4.	Dorohoi oras	724	516	1240	408	609	1017

Nr. crt.	Specificare	Locuitori mai mari de 7 ani					
		Știu carte			Nu știu carte		
		M	F	T	M	F	T
1.	Romania	785120	249477	1034597	1609960	2049731	3659691
2.	Moldova	227837	80071	307908	513893	642776	1156759
3.	Dorohoi judet	12647	4034	16681	49489	57580	107069
4.	Dorohoi oras	2441	1365	3806	2801	3480	6281

Nr. crt.	Specificare	Total			
		Total peste 7 ani			
		M	F	T	
1.	Romania	2395080	2299208	4694288	
2.	Moldova	741820	722847	1464667	
3.	Dorohoi judet	62136	61614	123750	
4.	Dorohoi oras	5242	4845	10087	

CENTRALIZATOR PROCENTUAL PRIVIND GRADUL DE INSTRUCȚIE AL POPULAȚIEI, PE CELE PATRU ZONE, LA 1899

Specificație	7-15 ani				Peste 15 ani			
	M		F		M		F	
	Știu carte	Analfabeți	Știu carte	Analfabeți	Știu carte	Analfabeți	Știu carte	Analfabeți
Romania	42,3	57,7	16,2	83,8	29,8	70,2	9,1	90,9
Moldova	42,2	57,8	17,7	82,3	27,3	72,7	9,1	90,9
Dorohoi judet	28,9	71,1	9,8	90,2	14,4	82,6	5,5	94,5
Dorohoi oras	64,0	36,0	45,9	54,1	41,8	58,2	22,8	77,2

Specificație	Total peste 7 ani				Total general De la 7 ani in sus	
	M		F		Știu carte	Analfabeți
	Știu carte	Analfabeți	Știu carte	Analfabeți		
Romania	32,8	67,2	10,9	89,1	22	78
Moldova	30,7	69,3	11,1	88,9	21	79
Dorohoi judet	20,4	79,6	6,5	93,5	13,5	86,5
Dorohoi oras	46,6	53,4	28,2	71,8	37,7	62,3

CENTRALIZATOR PRIVIND STRUCTURA CONFESIONALĂ ȘI NUMERICĂ A POPULAȚIEI PE 4 ZONE LA 1899

Nr. Crt.	Specificație	Structura confesională															
		Ortodoxă	%	Mozaică	%	Catolică	%	Protestantă	%	Islamică	%	Armeană	%	Lipoveni	%	Alte Religii Sau nedeclarati	%
1.	România	5451787	91,5	266652	4,5	149667	2,5	22749	0,4	44732	0,7	5787	0,1	15049	0,3	222	0
2.	Moldova	1555544	84,2	196752	0,6	88803	4,8	2169	0,1	346	0,0	3181	0,2	1228	0,1	99	0
3.	Dorohoi județ	138800	87,00	18821	11,8	1542	1,0	172	0,1	7	0,0	85	0,1	34	0,0	-	-
4.	Dorohoi oraș	5535	43,61	6804	53,61	329	2,59	11	0,2	6	0,1	2	0,0	3	0,0	-	-
		3023 B	45,9	3384 B	51,4	165	1,3	1 B	0,0	6	0,1	1 B	0,0	2 B	0,0		
		2512 F	41,1	3420 F	56	164	1,29	10 F	0,2	6 B	0,1	1 F	0,0	1 F	0,0		